

KAPİTALİST KÜRESELLEŞME VE KADSN EMEĞİ

Giriş

Kapitalizm tarih sahnesine daha baştan "uluslararası" karakteri ile çıkmış; belli başlı ileri ülkelerdeki egemenliği, ulaşabildiği bütün bölgeleri fethetme ve bir "dünya pazarı" kurma üzerinden gerçekleşmiştir. Tekelci ve emperyalist aşamasına ulaştığında ise, kapitalizm artık dünyanın pazar ve toprak bakımından paylaşılmasının; yani "kapitalist dünya pazarı"nın bütün ülkeleri birbirine bütün yönlerden bağlamasının tamamlandığı "bir dünya sistemi " haline gelmiştir. Küreselleşme, kapitalizmin temel özelliklerinden biridir.

Manifesto "üretimin sürekli yenilenmesi, tüm toplumsal koşulların sürekli bozulması, sürekli belirsizlik ve tedirginlik burjuvazi çağırını ötekilerden ayırır... ürettikleri için sürekli pazar bulma gereği, burjuvaziyi bütün dünyaya yayar. O her yerde yuva kurmalı, her yere yerleşmeli ve her yer ile ilişki kurmalıdır." diyordu. Kapitalist üretim biçiminin boyun eğdirici misyonunu vurgulayarak; "tek sözcükle o, kendi suretinde bir dünya yaratır." diye ekliyordu.

Kapitalist sistemin 1970'li yıllardan itibaren girdiği yapısal kriz karşısında gündeme gelen yeniden yapılanma süreci asıl olarak sermayenin, ticaretin, malların küresel ölçekte serbestçe dolaşmasının önündeki tüm engellerin kaldırılmasını hedeflemiş ve bu süreçte : "Emek, Sosyal Devlet, Ulusal Sınırlar", yeniden yapılanmanın üç temel hedefini oluşturmuştur. Günümüzde iletişim ve enformasyon teknolojilerinin ulaştığı düzey, kapitalizmin küresel ölçekte yeniden yapılanmasının kolaylaştırırken, küreselleşme ide-

olojisi ile de kendini tüm yerkürede yayma olanağı bulmaktadır. Yeniden yapılanma döneminde II. Dünya Savaşı sonrası oluşturulmuş olan IMF, DB ve DTÖ gibi küresel kurumların yanı sıra GATS (Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması) gibi anlaşmalar da kapitalist ülkelerle bağımlı ülkeler arasındaki eşitsiz ilişkinin yeniden yapılanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Kapitalizmin güncel çıkarları bu örgütler eliyle yürütülmekte; 3. Dünya ülkeleri kapitalizmin ihtiyaçlarına bu kurumlar eliyle yürütülen yapısal uyum programları ile bağlanmaktadır. Yaklaşık 25 yıldır sürdürülen bu yapısal uyum programları asıl olarak borçlandırmaya dayanmakta ve bir dizi yapısal düzenlemeyi gerektirmektedir. Küresel düzeyde devlet piyasa dengesinin, piyasa lehine değiştirilmesini hedefleyen bu programlar, 1) Sermayenin önündeki tüm engellerin kaldırılmasını hedefleyen serbestleşene politikalarını; 2) Kamunun tasfiyesini öngören özelleştirme politikalarını, 3) Ücretlerin ve sosyal harcamaların kısıtlanmasını içeren kemer sıkma politikalarını, 4) Emeğin örgütsüzleştirilmesini ve sendikasılaştırılmasını içeren emek politikalarını içermektedir.

Yapısal uyum politikalarının uygulandığı ülkelerde kaynakların kullanımına yönelik kısa döneme odaklanmış programlar, özellikle dış borç ve faiz uygulamaları, kararlı ve sürdürülebilir bir büyüme için gerekli ulusal yatırımların yapılabilmesini güçleştirmiştir. Üretimin azalması, verimli kaynakların kullanılamamasına neden olmuş ve nüfusun büyük kısmının yaşam kalitesi olumsuz etkilenmiştir. Yaşam kalitesinin düşme nedenlerinin başında gelirlerde azalma, yüksek işsizlik, gerçek ücretlerde düşüş, gerekli tüketim mallarının fiyatlarının görece yüksekliği ve kamu sosyal hizmetlerinde nicel ve nitel kısıtlamalar gelmektedir. Hepsinden önemlisi ise, çalışanlara yapılan harcamaların kısılmasıdır.

Küreselleşmenin Kadın Emeği Üzerine Etkileri

Emekçilerin yaşam ve çalışma koşullarını değiştiren bu genel koşulların yanı sıra, yeniden yapılanmanın hedef aldığı yeni emek rejimi, işgücünden beklenenleri bir önceki döneme göre esastan farklılaştırmıştır. Üretimin ve emeğin esnekleştirilmesine dayalı bu rejim, işgücünün örgütsüzleştirilmesini ve esnekleştirilmesini de gerektirmektedir. Sermaye yine ucuz emek aramaktadır. Ancak, artık emeğin ucuz olması yetmemekte ve işgücünden istenenler farklılaşmaktadır: işgücünün esnek çalışma koşullarını benimsemesi, işe giriş ve çıkış koşullarına kolaylıkla uyum sağlayabilmesi, belirli bir konuda uzmanlaşma yerine genel becerilerinin fazla olması ve farklı ürünlere ve bunlar için tanımlanacak üretim sürecine kolaylıkla uyum göstermesi beklenmektedir. Asıl olarak da düşük ücretle çalışmaya hazır bir işgücü önemlidir. İşgücünün örgütlülüğünün zayıflaması, savunmasız olması ve esnek üretim süreçlerinin hazırladığı esnek çalışma koşullarına rıza göstermesi de işgücünde aranan diğer özelliklerdir. Bu da emekçi örgütlülüğünün geriletilmesi ile mümkündür. Emek gücünün bir önceki dönemde kazandığı dayanışma özelliklerinin parçalanmasına, örgütlerinin güçsüzleştirilmesine dayanan bu strateji, işgücünün rekabet temelinde daha çok sömürülebilir hale getirilmesini hedeflemektedir. Esnek üretimde etnik ve kadın işgücünün önemi artarken, sendikalaşmış işgücünün üretimdeki ağırlığı sarsılmış ve işgücü pazarlarının niteliği önemli ölçüde değişmiştir.

Sanayi üretiminde kadın emeği kullanımı çok eskilere gitmekle birlikte, gelişmekte olan ülkelerde kadın emeğinin toplu bir şekilde keşfedilmesi, Fordist üretimin son evresinde yeni ortaya çıkan işbölümüne uygun olarak, firmaların işçilik maliyetlerini azaltmak üzere bu ülkelere yatırımlarını yönlendirmeleriyle olmuştur.

Özellikle Güneydoğu Asya ülkelerindeki emek yoğun yatırımlarda çok büyük oranda kadın işgücü istihdam edilmiştir.

Bu dönemde neden kadın emeğinin gündeme geldiği sorusuna Mies şöyle yanıt vermektedir:

1. Kapitalist birikim süreci içinde kadın en uygun işgücünü oluşturmaktadır. Kadınlar genel olarak ev kadını olarak tanımlanmakta, evde yaptıkları işler ücretli iş kapsamına girmemekte, ancak ev dışında gerçekleştirdikleri işler gelir artırıcı bir etkinlik olarak görülmektedir. Bu nedenle kadın emeği erkeğinkinden daha ucuza satın alınabilmektedir.
2. Kadınların ev kadını olarak genellenmesi, yalnızca emeklerinin ucuza satın alınmasını değil, aynı zamanda daha kolay kontrol edilebilmesini sağlamaktadır. Dağınık ve örgütlü olmayan kadın işgücü, ortak istemleri konusunda fazla bilinçli olmayıp, bunları da dile getirmekte zorlanmaktadır. Pek çok kadının ufkusu ailesi ile sınırlıdır.
3. Kadın işgücünün tercih nedenlerinden biri, bu işgücünün serbest tipik proleter işgücü yerine, marjinalleştirilmiş, eve bağımlı ve serbest olmayan bir niteliği olmasındandır.

Bu cinsiyetçi iş bölümünde erkek için betimlenen rol özgür ücretli işçi iken, kadın işgücü bağımlı ev kadını olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tanımla birlikte uluslararası işbölümü çerçevesinde gelişmiş ülkelere verilen tüketim ve az gelişmiş ülkeler için tanımlanan üretim işlevi, gelişmekte olan ülke kadınlarının hem üretim, hem de ev kadınlığını öne çıkaran bir rol tanımını pekiştirmektedir.

Dolayısıyla bu dönem sermayenin kadın emeğinin bol, ucuz ve örgütsüz coğrafyalara doğru akması rastlantı değildir. Kadınların yarı zamanlı ve esnek saatleri olan işleri daha kolay kabul etme-

leri, işte süreklilik arayışlarının daha az olması, geçici olarak işten ayrılmayı kabullenebilmeleri ve uyumlu olmaları, kadın işgücünü bu yeni üretim düzeninde öne çıkarmaktadır. Bu durum yalnızca fason iş yapan teknolojik açıdan düşük sektör ve firmalarda değil, ileri teknoloji kullanan sektörlerde de gözlenmektedir. Öte yandan kadının genel becerilerini kullanarak yaptığı pek çok işin becerisiz iş olarak tanımlanması nedeniyle, kadın emeği ucuza kullanılabilir. Benzer bir iş erkek tarafından yapıldığında becerili sayılırken, kadın doğal yeteneklerini kullandığı için beceri istemeyen bir iş yaptığı, bunun için "ek bir parasal ödüllendirmenin gerekmediği düşünülmemektedir. Bu durum ve kadının toplumsal konumu, istenen niteliklere sahip olan kadın emeğinin ucuza istihdam edilmesine neden olmaktadır.

Gelişmiş ülkeler, sermaye yoğun ve beceri gerektiren üretimlerde uzmanlaşırken, düşük beceri gerektiren emek yoğun süreçler, düşük ücret ödenebilen bölgelere kaydırılmıştır. Çok uluslu şirketler, bir yandan daha esnek teknolojiler kullanırken, bir yandan da tam zamanlı işçi sayılarında azaltmaya gitmişlerdir. Bu arada, kısmi ve geçici çalışma yapabilecek işçilerinin sayılarını da artırmışlardır. Ücretlerin düşük tutulmasıyla maliyetleri düşürmek, istihdam edilen işgücünü azaltmak ve geçici nitelikteki işgücünü daha çok kullanmak, rekabeti kolaylaştıracak stratejiler olarak benimsenmiştir. Gelişmiş ülkelerde üretimin ülke dışına taşınmadığı durumlarda ise, yerli işçilerin yerine göçmen ve kadın işçileri işe almak, yine bir düşük maliyet stratejisi olarak kullanılmıştır. Bu durum daha çok gelişmiş ülkelerin, önemi giderek azalan sanayilerine sahip küçük ve orta boy işletmeler ve serbest üretim bölgelerinde söz konusu olmuştur. Dokuma ve konfeksiyon gibi geleneksel kadın sektörlerinin yanı sıra elektronik, elektrikli dayanıklı tüketim malları ve oyuncak gibi yeni dışsatım sektörlerinde kadın emeğinin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde iş gücü ve diğer maliyetlerin artması küreselleşen sermayeyi çeşitli yatırım avantajlarına sahip serbest bölgelere yatırım yapmaya yöneltti. Çok Uluslu Şirketler bir yandan fabrikalarını bu bölgelere taşıırken bir yandan da yeterli performansı gösterecek bir taşeron ağı oluşturuldu. Böylece ana merkezin tasarımı ve pazarlama ile uğraştığı, üretim faaliyetlerini ise taşeronların üstlendiği bir iş bölümüyle üretim süreçleri parçalandı. ILO 1998 yılı verilerine göre, dünyadaki Serbest Ticaret ve Üretim Bölgelerinin sayısı 850'nin üzerindedir ve bu bölgelerde 27 milyon kişi çalışmakta ve bunun %90'ını kadınlar oluşturmaktadır.

1980 sonrası yeniden biçimlenen uluslararası işbölümü çerçevesinde, küresel pazarla bütünleşmiş bölgelerde, ihracata yönelik sektörlerde kadın istihdamı yaygınlaşırken, gelişmiş ülkelerde ise aksine kadın işçiler imalat sanayiindeki işlerini kaybetmişler; güvencesiz, çoğu kez part time ya da esnek çalışma koşullarına göre örgütlenmiş hizmet sektörlerinde (Avrupa topluluğunda sanayi-deki iş gücünün %23'ü tarımda, %35'i hizmet sektöründe %46'ı, işsizlerin ise %52'si kadımdır. Danimarka ve İngiltere'de kadın çalışanların %40'ı, Fransa ve Almanya'da %20'si, Norveç, İsveç ve Hollanda da %42-55'i kısmî çalışmaktadır.) yığılmıştır. Kapitalizmin gelişmiş ya da gelişmekte olan bölgelerinde kadın emeğini karakterize eden çalışma biçimi, cinsiyetçi işbölümünün daha da keskinleştiğini göstermektedir.

Yapısal uyumun gerektirdiği uluslararası sermayeyle daha fazla bütünleşme, devleti küçültme, kamu harcamalarını kısma, özelleştirme ve kuralsızlaştırma eğilimleri kayıtlı işgücü piyasalarını da etkilemiştir. Bu politikalarla emeğin maliyeti düşürülmüş, örgütlenmesi zayıflatılmış, üretimi azaltılmıştır. Nüfusun büyük çoğunluğunda yaşam kalitesi düşmüş, gelirler azalmış, işsizlik artmış, ücretler düşürülmüş, temel tüketim mallarının fiyatları yük-

selmiş, kamusal ve sosyal hizmetler nicelik ve nitelik olarak kısıtlanmıştır. İnsana yapılan yatırım azalmıştır. Bütün bunlar kadınlara çalışma biçimlerini, koşullarını doğrudan etkilemiştir. Kadınların işgücü piyasalarındaki konumunun geçici olarak görülmesi, bu süreçte işten çıkarılanların çoğunun kadın olmasına yol açmış, kadınların düşük olan ücretleri daha da düşmüştür. Eğitim ve sağlık gibi kamu alanlarının özelleştirilmesi; kadının hane içindeki konumunu güçleştirirken özellikle bu hizmet sektörlerinde çalışanların çoğunun kadın olması; işsiz kadın sayısının artmasını da beraberinde getirmiştir. Kadınların işgücüne katılımının sürekli ve hızlı düşüşü, yapılan nüfus sayımlarında da açıkça görülmektedir. DİE verilerine göre, 1955'te kadınların işgücüne katılım oranı %72 iken 1999'da %27,9'a düşmüştür. Özellikle kamu sektörünün daraltılması ve tasfiyesine yönelik politikaların doğrudan kadın istihdamını etkilemiştir. Düzenli, güvenli ve örgütlü sektörlerde özelleştirmeler yoluyla kamu kesiminin tasfiyesi sonucu, kadınlar öncelikli olarak işten çıkarılan kitleyi oluşturmuştur. Bu süreç kadınların istihdam olanaklarını daraltmış ve kadınları düzenli işgücü piyasasının dışına itmiştir.

Kadın istihdamını biçimlendiren diğer önemli bir faktör ise, bütün bu süreçte hane gelirlerindeki düşüş ve yoksullaşmanın daha çok kadını çalışmaya yönlendirmesidir. Yapısal uyumun dayattığı tarım politikaları sonucu ve savaşların yol açtığı göçler, çok sayıda kadının kayıt dışı sektörde çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Sigortasız, güvencesiz, düşük ücretli, çalışma zamanı çoğu zaman belirsiz ve uzun, çalışma koşulları kötü olan kayıt dışı sektörde kadınların yığıldığı alanlar; eve sanayiden iş alma, temizliğe gitme, çocuk ve hasta bakma, konfeksiyonda çalışma; evde yemek, örgü, dantel, dikiş yapma gibi kadının kadınlık rollerinin devamı niteliğinde kabul edilen işlerden oluşmaktadır. Bu işler aynı zamanda kadınlık rollerinin yeniden üretimini de pekiştirmektedir.

Kadınların düşük ücretli, az beceri isteyen, kısmi zamanlı, geçici ve kayıt dışı işlerde istihdamı var olan kadın erkek ücret eşitsizliklerini daha da artırmıştır. Örneğin Türkiye'de özel kesimde kadınların ücret ortalaması erkeklerinkinin ancak yansı kadardır. Kadınların kayıt dışı sektörlerde, düzensiz işlerde (fason iş yapma, evde çalışma, kısmi zamanlı çalışma) çalıştırılmaları, onların düşük ücret, olumsuz koşullar ve sosyal güvenceden yoksun durumda istihdamını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu tür emek yoğun işlerde ve küçük işyerlerinde kadınların örgütlenme olanakları da son derece sınırlıdır.

Kısmi çalışanlar, sigortasız çalışanlar, işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından en ağır koşullarda çalışanlar ezici çoğunlukta yine kadınlardır. Güney Asya'da pek çok ülkede, vardiya usulüyle giysi, oyuncak vb. üretiminde çalışan kadınların üzerine gece fabrika kapıları kilitlenmektedir. 1993 yılında Tayland'da Bangkok yakınlarında bir oyuncak fabrikasında çıkan yangında kadın işçiler dışarı çıkamamış 188 işçi yanarak ölmüş, 469 kadın yaralanmıştı. Bu ne ilk ne de son örnektir.

1995 yılı ILO verilerine göre dünyada 500 milyon kişi kayıt dışı sektörde çalışıyor. Bu dünya çalışan nüfusunun dörtte birini oluşturuyor ve dünyada gayri safi hasılanın % 35'i bu sektörde gerçekleştiriliyor. Bazı ülkelerde bu oran daha da yükseliyor. Örneğin 1990-1994 yıllarında Latin Amerika'da yaratılan tüm işlerin % 80'den fazlası kayıt dışı sektörde yer almaktadır. Afrika'da ise kentlerde çalışan nüfusun %60'ı kayıt dışı sektörde istihdam ediliyor ve yaratılan her 10 işten 9'u kayıt dışıdır.

Kayıt dışı sektör demek devlet açısından vergisini ödememek, işçiler açısından ise; örgütsüzlük, düşük ücret, sosyal güvenceden, çalışma mevzuatının koruyuculuğundan yoksunluk, uzun çalışma süresi, sağlıksız çalışma koşulları vb. demektir. Kayıt dışılığın

önemli bir özelliği de çalışanların çoğunluğunun kadın oluşudur. ILO rakamlarına göre Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki yaklaşık 70 ülkede 2000'den fazla işyerinde çalışan 27 milyon işçisinin %70 ile %90'ını kadınlar oluşturuyor.

Gelişmekte olan ülkelerde tarım ve hayvancılık bir yandan uluslararası rekabet karşısında çökerken, tarıma verilen kamusal destekler kaldırılmış ve tarımsal iş gücü azalmıştır. Bu gelişme en çok ücretsiz aile işçisi konumunda tarımda çalışan kadınları etkilemiştir. Kadının tarım kesiminde iş gücüne katılımı büyük lde azalmıştır.

Öte yandan kamu hizmetlerinin özelleştirilerek piyasaya terk edilmesi, günümüz kapitalizminin yeniden yapılanma stratejilerinin öncelikli hedefi durumundadır. Piyasaya terk edilmesi öngörülen alanların toplumun tüm kesimlerini, özellikle yoksul emekçi kesimlerden, kadınları etkileyecek alanlar olması kamunun önemini daha da artırmaktadır. Neo-liberal politikalar sonucu eğitim, sağlık, sosyal güvenlik alanlarındaki toplumsal hizmetlerin paralı hale getirilmesi kadınların hem çalışma hayatını ve hem de yaşam dünyalarını doğrudan etkilemektedir. Bu alandaki yapısal uyum programları, kamu açıklarının azaltılması ve kaynakların borç ödenmesine ayrılmasını öngörür. Bu politikanın doğal sonucu olarak sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, ocuk ve yaşlıların bakimi gibi sosyal hizmetlere ayrılan bütçe daralır.

Özellikle eğitimin paralı hale gelmesi, kız çocukları için bilgiye ve mesleğe ulaşmayı lüks hale getirmektedir. Temel insan hakkı olan okur yazar olma konusundaki cinsler arası eşitsizlik ve ayrımcılık bu süreçte yoksullaşma ile birlikte artmaktadır. Okula gönderilemeyen erken evlendirilen kız çocuklar hızlı nüfus artışı ocuk ve anne ölümlerinde artış anlamına gelmektedir.

Yalnızca sosyal hizmetler değil, o zamana kadar pazardan alınan pek çok mal ve hizmetin üretilmesi de yoksullaşan ailede kadının sırtına yüklenir. Yapısal uyum programları sonucunda gerçek ücretlerde yaşanan büyük düşüş hane halkı gelirlerinin azalmasına yol açar. Eskiden pazardan alınan pek çok mal ve hizmet ailenin satın alma gücü düşünce kadın tarafından evde üretilir. Bu durum kadınların ev içi yüklerini daha da artırmaktadır bizim gibi az gelişmiş ülkelerde patlak veren ekonomik krizler ve bunların çözümü için dayatılan yapısal uyum politikaları sınıflar arası gelir dağılımını daha da derinleştirmekte ve yoksullaşan kesimleri her geçen gün artırmaktadır. Özellikle aile üyelerinin sayısının fazla, buna karşılık hanede çalışan üye sayısının az olduğu durumlarda gıda ve diğer tüketim mallarının fiyatlarının yükselişi, istihdam fırsatlarının azalışı, kamu hizmetlerinde sınırlamalar, ailelerin gelir seviyesini düşürürken geçim yükünü artırmaktadır. Hanelerin gelir seviyelerindeki düşüşün; yani haneye yeterli mal ve hizmet girememesinden doğan kayıpların telafisinde kadının ev içi emeği önemli bir rol oynamaktadır. Kadının şimdiye dek yapıldığı ücretsiz ev içi emek kullanımı; ekmek, reçel, konserve vb. üretimi; hasta ve çocukların ücretsiz bakımı; terzilik, örücülük, berberlik gibi yeni boyutlar kazanmıştır. Ailedeki yaşlılara bakmak, hastalara bakmak, kente okumaya gelen akraba çocuklarına, doktor sırası bekleyen, iş arayan yakınlarla hizmet vermek kadına düşer. Okul öncesi çocukların bakımı da anneannelere, babaannelere düşer. Kısacası kadın adeta sosyal devlet görevlerini üstlenmeye zorlanır. Kadın artık alışveriş, yemek, yol, giyim, vb. gereksinimini daha ucuza mal etmek için evde daha da çok çalışmak, ucuz ekmek kuyruklarında beklemek ya da ekmeğini bile evde yapmak, semt pazarlarının akşam saatlerinde tezgahları dolaşmak, eski giysileri yenilemek, en ucuz çözümü bulmak için daha çok emek ve zaman harcamak zorundadır. Bu ücretsiz emek kullanı-

mı da yeterli gelmemekte, yoksullaşmaya karşı kadın ücret karşılığı da çalışmak zorunda kalmakta, güvencesiz ve düşük ücretle çalışmaya razı olmaktadır.

Aynı zamanda bu süreçte işsizliğin artması da kadınları doğrudan etkilemektedir. Geleneksel olarak aile reisinin erkek olduğu varsayıldığı için kadın işgücü piyasasında ikincil ve geçici bir unsur olarak görülür. Çocuk bakımı ve ev işleri sorumlulukları da kadının yerinin evi olduğu yolundaki ataerkil yaklaşımı güçlendirir Bu nedenle işten çıkarmalar da kadınlar ilk akla gelenler olurlar. Hatta kadınların kendileri de ailedeki erkeklerin işsiz kalmasındansa kadınların işten çıkarılmalarını onaylarlar.

Kapitalizmde kadınların ev ve aile sorumlulukları nedeniyle yaptıkları ev işleri ve çocuk bakımı gibi hizmetler ekonomik olarak önem taşımaz. Gene büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğu ve ağırlıklı olarak tarım kesiminde çalışan ücretsiz aile işçileri tarafından üretilen ve ailenin kendi tüketiminde kullanılan veya yerel olarak takas edilen mal ve hizmetlerin de döviz kazandırıcı özellikleri yoktur ve uluslararası ticaret açısından önem taşımazlar. Küresel kapitalizm için iktisadi olarak önem taşımayan bu alanlarda üretim yapan milyonlarca kadının sosyal refahı da küreselleşme sürecinde gündem dışına itilmiştir.

İşsizlik ve yoksulluk dünyanın pek çok yerinde kadınları seks sektörünün hedef kitlesi haline getirmektedir. Asya ve Afrika ülkelerinden her yıl binlerce kadın gönüllü ya da zorla bu kadın ticaretinin içine girmekte, bu kadınlar adeta köle gibi çalıştırılmakta, fahişelik yaptırılmaktadır. Özellikle Güney Doğu Asya ülkelerinde, örneğin Tayland'da, yoksul köylü kızlarının zengin turistlere pazarlandığı seks turizmi, ödemeler dengesi zorluklarını aşmak ve dış borç servisini aksatmamak için bir döviz kaynağı olarak görülmektedir. Yine sosyalist bloğun dağılmasından sonra Rusya'dan

ve Doğu Avrupa ülkelerinden pek çok vasıflı genç kadın işsizlik ve yoksulluk nedeniyle fahişelik yapmaktadır.

Öte yandan sadece emperyalizme bağımlı ülkelerde değil, gelişmiş kapitalist merkezlerde de kadınlar bir önceki dönemde kazandıkları hakları kaybetmiş ve örgütlü ve iş güvenceli alanlardan esnek çalışma biçimlerine geçmişlerdir. Bu durum kadınları sadece çalıştıkları süre açısından değil, emekliliklerinde de olumsuz etkilemektedir. Çalışırken düşük ücret alan kadınlar, emekli olduktan sonra da daha az ücretle yaşamını sürdürmek zorunda bırakılmaktadır.

Son yirmi beş yıldır uygulanan *neo* liberal politikalar sonucu, bugün dünyada milyonlarca insan işsiz, milyonlarca insan en temel ihtiyaçlarını bile karşılayabilecek bir gelire sahip değil. Yiyeyeceği, temiz suya, barınağa, sağlığa, eğitime, kültüre ulaşamayan milyonlarca yoksul, dünya nimetlerinden yararlanamıyor. İletişim araçlarıyla birbirine daha fazla bağlanan dünyamız eskiden olduğundan çok daha fazla çatışmalara, bölgesel savaşlara ve yersiz yurtsuzlaşmaya tanık oluyor. Gerek emek süreçlerindeki yeniden yapılanma gerekse kamu kesiminin tasfiyesi ve kemer sıkma politikalarının sonucunda, bağımlı ülkelerin dış borç yükü artmış, zaten cılız olan kamusal kesim tasfiye olmuş, işsizlik ve yoksulluk yaygınlaşmıştır. Bu süreç kadın emekçilerin işe girişte, çalışma koşullarında ve aile sorumlulukları konusunda var olan eşitsizlikleri daha da keskinleştirmiştir. Kadın emekçiler bir yandan bir önceki dönemde edindikleri haklarını kaybederken, diğer yandan daha çok sayıda kadın güvencesiz ve örgütsüz sektörlerde eşit işe eşit ücret talebini bile geçersizleştiren çalışma koşullarına razı olmak zorunda kalmaktadır. Kadınları yoksulun yoksulu haline getiren sermayenin yeni dönem mantığı, kadınları aynı zamanda savaş, çatışma ve göçlerin de asıl mağduru durumuna getirmektedir.

Türkiye'de Yeniden Yapılanma

Türkiye yeniden yapılanma sürecine 24 Ocak 1980 kararları ile girdi ve piyasa ekonomisine geçiş süreci askeri diktatörlük koşullarında başlatıldı. Serbest Piyasa ekonomisine geçiş olarak adlandırılan bu dönemin arka planını 1973-1979 yılları arasında gerçekleştirilen "Tokyo Raundu"nda alınmış kararlar özel bir öneme sahiptir. Bu karar doğrultusunda;

- 1- Yabancı sermaye yasasında yapılan değişiklikler ile yabancı sermayeye tanınan ayrıcalıklar ve avantajların kapsamı genişletildi.
- 2- Madencilik yasası çıkarılarak yer altı zenginliklerinin yerli ve yabancı sermayeye pazarlanmasının önü açıldı.
- 3- Sermaye Piyasası Kurulu ve İMKB kuruldu. Böylece rant ekonomisinin temelleri atıldı.

Böylece yapay krizlere ortam hazırlanmış ve ranta aktarılan kaynakların sonucunda yatırım ve üretimin gerilemesi ile işsizlik ve örgütsüzlüğün önü açılmıştır.

Bu dönemde devletin borçlandırılması, iç borçların ardında dış borçların inanılmaz artması; bankacılık alanında kredi kartlarının devreye sokulması, gereksiz tüketimin medya tarafından körüklenmesi, eğitim bütçesinin kısılarak özelleştirilmesinin önünün açılması yine sağlıkta doktorların tüccar, hastanın müşterileştirilmesi doğrudan dünya sermayesinin aldığı kararların bir sonucudur.

Yine 1988'de Türkiye bir başka çok uluslu anlaşmaya imza attı. Kısa adı MİGA olan Çok Taraflı Yatırım Garantisi Kuruluşu Sözleşmesi. MİGA'da yer alan taahhütler 1999'da uluslar arası tahkim ve ilgili anayasa hükümlerinin değiştirilmesi girişimi sırasında da yer aldı.

1994 yılında Fas'ın Marakeş şehrinde yapılan anlaşmayla son bulan Uruguay Raundu, başlatılmış olan sürecin ödün verilmeksizin sürdürülmesini hedefliyordu. Uruguay turunun ilk aşamasında tarihsal desteklerin azaltılması, hizmetin bir meta gibi ticaret ve GATT kapsamına alınması (CATS ile) karara bağlandı. Bu arada 1980'de IMF'de borçlu ülkelerden faiz ödemelerini talep etmiştir. Böylece devletlere küçülmekten başka şans tanınmıyordu. Türkiye'de bu arada iç savaş ortamının ülke ekonomisini içte ve dışta borçlanmaya ittiği aşikar idi. Kapitalist sermayenin küreselleşmeye zemin hazırlayan raundları toplumları yeni sorunlarla boğuşmak zorunda bırakıyordu. Bu arada bölgeselleşme eğilimlerine hız verilmişti. Bu adımların ilki Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET 1957) olan kıtasal ekonomik entegrasyon sürecinin başlatılması oldu.

1995 yılında Uruguay'da imzalanan CATS (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) doğrultusunda yeni yasal düzenlemeler gündeme gelmiştir. 12 Eylül'den bu yana Kamusal Alanın Tasfiyesi çalışmaları sürdürülmekte, ancak 58. Hükümetle birlikte "Acil Eylem Planı" çerçevesinde kamu oyuna duyurulmaktadır. En önemli yasaları ki bunlar ulusa! bağımsızlığı yok eden uşaklıkta sınır tanımazlığın ölçüsünü gösteren, tarihte görülmedik bir kolaylıkla meclisten geçirmektedir. Bu temel yasalar;

- * 4857 Sayılı Yeni İş Yasası
- Kamu Yönetimi Yasası
- * Yerel Yönetimler Yasası
- Personel Rejimi Reformu Yasası

Türkiye'nin 1980'li yıllarda başlayan kapitalizme eklemlenme süreci 4857 Sayılı İş Yasasının kabul edilmesiyle birlikte yeni bir boyuta girmiştir. Çalışma yaşamında esnekliğin, hukuksal alt yapısını oluşturan yeni İş Yasası, büyük patronların ve diğer serma-

ye çevrelerinin istekleri doğrultusunda hazırlanmış, işlerin ve işçi sendikaların taleplerinin çok küçük bir kısmı yeni yasada yer alabilmiştir. 4857 sayılı yasa, sadece işçilerin çalışma koşullarını düzenlemekle kalmamakta, aynı zamanda onların yaşamlarını alt üst eden, iş güvencelerini büyük ölçüde ellerinden alan bir düzenleme olarak ortaya çıkmıştır.

4857 sayılı iş yasası getirdiği yeni düzenlemeler ile bir taraftan çalışma yaşamını parçalarken, diğer taraftan işverenlere işçi çalıştırma konusunda sayısız fırsat sunmaktadır. Örneğin iş yasasının 7. maddesi "ödünç işçi" adı altında işverene, emrinde çalışan işçileri geçici olarak başka bir işverene verme yetkisi vermektedir. Yine bu maddeye göre patron, işçiyi kendisine ait bir fabrikada çalışması için başka bir kente gönderilebilir. Bu durum, işçinin sosyal yaşamını tamamen alt üst etmektedir. Bu yasa ile işçinin sosyal hayatı, tatili, uyuma, yemek yeme, çocukları ve ailesi ile geçireceği zaman düzenlenmiş ve işçi bütün bu süreçlerde tamamen işverenin insafında yaşamaya terk edilmiştir. İş yasası patronların ellerini kollarını sallayarak geçirdikleri bir yasa olarak yaşamda yerini almıştır. Bu yasa aynı zamanda yaşanacak yeni saldırıların habercisidir. Çalışma sürelerinin esnekleştirilerek günde 11 saate çıkarılabilmesi, yine yeni iş yasasının getirdiği bir düzenlemedir. Bu düzenleme ile patronlar iş yoğunluğu olduğu zaman işçileri günde 11 saat çalıştırabilecek, iş olmadığı zaman onları "ücretsiz izine" çıkarabilecektir. İşçi sınıfının en önemli kazanılmış hakkı olan 8 saat işgünü böylece hukuken de delinmiş olmaktadır. Bu nedenle işçilerin yüzyıl önce kazandıkları 8 saatlik çalışma hakkının savunulması, bugün yürütülecek mücadelede önemli bir yer tutmaktadır. <

Eğitim alanına ilişkin son dönem neo liberal politikalar Toplam Kalite Yönetimi, Norm Kadro Uygulamaları, Eğitim Bölgeleri ve

Kamusal alanın tasfiyesi anlamına gelen Kamu Yönetimi Yasa Tasarıları gibi yasalarla sürdürülmektedir. Kamu Yönetimi Kanununun temel hedefi "rekabetçi piyasa şartlarının oluşturulmasıdır. Devletin görevi ise bunları düzenlemektir. Türkiye'de de devlet sermayenin devleti olarak, hükümet sermayenin sözcüsü olarak sermayenin çıkarlarını korumak için atağa kalkmıştır. Serbest piyasa koşullarında sermayenin dolaşımının önündeki engelleri aşarak kârı en üst seviyeye çıkarmak için yoğun çaba içindedir. Önce kamu yönetimi piyasaya uygun hale getirilecek, sonra sırasıyla yereller uluslar arası şirketler ve sermaye için gül bahçesi olarak düzenlenecektir.

Bütün bu yasalar, geniş toplum kesimlerini ilgilendirse de, asıl olarak amaç emekçiler cephesinin top yekun yeniden düzenlenmesidir. Hükümetin ortaya koyduğu uygulamalarla kamu kesiminin piyasalaştırılması süreci hız kazanmakta, toplumun kazanılmış hakları sermayenin kâr alanlarına dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Her şeyden önce hükümet tam da neo-liberal politikalarının çekirdeğini oluşturan yurttaş yerine "müşteri" anlayışını yaşama geçirmektedir. Toplumsal siyasetin ekonomi ile bağını koparıp salt ekonomik çözüme indirgenmiş bir alan üzerinden kamu hizmetlerini tanımlamaktadır.

Hazırlanan yasa taslağında bulunan "Kamu kurum ve kuruluşları piyasada rekabet şartları içinde, üretilen mal ve hizmetleri haksız rekabet oluşturacak şekilde üretemez. Bu ilkelere aykırılık teşkil eden bütün birimler tasfiye edilir ve yerine yenileri kurulamaz." bu maddeye dayanarak devlet ekonomik ve sosyal alandan tamamen çekilecek, eğitim ve sağlık başta olmak üzere Telekom, posta hizmetleri, görsel ve işitsel iletişim hizmetleri, inşaat ve bağlantılı mühendislik hizmetleri, enerji, su, iletişim sistemleri ve atık su işleme, tüm çevresel hizmetleri, finansal, mali ve bankacılık hiz-

metleri, sosyal hizmetleri, turizm, seyahat ve bu iki sektörle bağlantılı tüm hizmet ve ürünlerin üretimi, kültürel ve sportif hizmetler, kara, hava, deniz ve tüm diğer ulaşım hizmetleri tümüyle piyasaya katılacak, buna aykırı birimler tümüyle kapatılacaktır. Merkezi yönetim reformu, adalet, savunma, güvenlik, istihbarat, dış politika, maliye, hazine, dış ticaret, ulusal ve bölgesel politikalar, milli eğitimde eğitim ve öğretim birliği ve müfredat belirleme, diyanet, sosyal güvenlik, tapu kadastro, nüfus ve vatandaşlık hizmetleri, merkezi hükümetin yetki alanında kalacak uygulama alanlarıdır.

Performansa ilişkin denetimi yapmak üzere başbakanlığa bağlı Strateji Geliştirme Kurulu oluşturularak, burada personel rejim yasasının uygulama alanlarının belirlenecektir. İş yasası ile getirilen esnek çalışma modeli kamuda da uygulanacak, kamuda tam zamanlı ve kısmi zamanlı personel istihdamı yoluyla kadroya bağlı olmaksızın sözleşmeli olarak çalışma yerleştirilecektir. Hedef önümüzdeki dönemde kamuda memur sayısının giderek azaltılması yönündedir.

Yerel yönetimler ve kamu personel rejimi ile merkezi olarak tasfiye edilemeyen alanların yerel kurumlar eliyle piyasaya açılması hedeflenmektedir. Çalışanların iş güvenceleri ortadan kaldırılarak esnek, performansa dayalı, örgütlülüğü yok sayan çalışmalar yaygınlaştırılacaktır. Yerel yönetimlerde istihdamın esas olarak "sözleşmelilik" şeklinde planlanması bu konudaki düzenlemeleri tüm çalışanlar için önemli kılmaktadır. İş güvencesinden yoksun, hizmetlerin para karşılığı yerine getirildiği, hizmetten yararlananların bedelini ödediği yerel yönetim hizmetleri, büyük bölümü yoksul olan geniş halk kesimleri için geri dönülemez sıkıntılar yaratacaktır.

Personel rejimi yasası da bu amaçlarla tasarlanmış ve hazırlıkları yapılmaktadır. Bu yasa, kamu çalışanlarının iş yasasıdır. Personel

rejimi yasası ile norm kadro getirilerek kamu hizmeti alanının daraltılması, kadrolu yerine sözleşmeli istihdam, kadroya bağlı ücret, tam zamanlı, ömür boyu çalışma yerine esnek çalışma hedeflenmektedir. Norm kadro yönetmeliği eğitim iş kolunda uygulanmaya başlanmıştır.

Bütçeden eğitime ayrılan pay her yıl azalmaktadır; buna bağlı olarak donanımsız, susuz, elektriksiz, araçsız bırakılan okullarda öğretmenlerin verimli çalışması beklenmektedir. Çalışanlar hiç sorumlusu olmadıkları olumsuzlukların sorumlusu olarak çıkmaza itilmektedir. Yıllardır sendikalarımız aracılığı ile eğitim ve öğretimin planlanmasına katılma isteğimiz şiddetle geri çevrilirken şimdi piyasaya açılan eğitim ve sağlıkta yönetim ile kaliteyi ve performansı yükseltmeyi hedeflemektedirler.

Eğitim alanında uygulanan neo liberal politikaların sonucu olarak, bugün eğitimin her düzeyi niteliksizleştiği gibi, eğitimde eşitsizlik de artmıştır. Öğretmenlere dayatılan performans biterleri, mesleki dayanışmanın yerine rekabetin öne çıkmasına neden olacağı gibi, performansa dayalı ücretlendirme ile de kural dışı çalışma yerleştirilecektir. Bunun sonucunda öğretmenler bir önceki dönemden daha çok çalışacak ancak örgütlü mücadele için varolan zemin de kaybedilmiş olacaktır.

Bu düzenlemelerin Kadınlara Etkisi

Türkiye'de 1980'den sonra değişen ekonomik politikalar sonucu ekonomide çok az istihdam olanağı yaratılmıştır. Yaratılan bu sınırlı olanaklar da erkekler tarafından kullanılmış, her 13 kadına karşılık 87 erkek işe girmiştir. Bu eşitsiz durum yıllara göre sürekli azalma göstermiştir. 1990'da çalışma yaşamındaki kadın nüfusun %34.7'si işgücüne dahil iken bu oran 1999 yılında %27.4'e kadar inmiştir. Kadınların işgücüne katılımı açısından kırsal ve

kentsel alanlar arasında ciddi farklılıklar vardır. 1999 yılı için kırsal alanlarda kadınların işgücüne katılım oranı %43.8, erkekler için %76.7 iken kentsel alanlarda kadınlar için işgücüne katılım oranı %16.5, erkekler için %65.9 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de kadınların %17'si özel sektörde çalışırken, %9'u ise kamu kesiminde çalışmaktalar ve sayıları da 1 milyon 461 kişiye ulaşmış durumdadır. Geriye kalan 3 milyon 927 bin kadın ise kayıt dışı çalışmaktadır. Sosyal güvenlik hakkından iş güvencesinde yoksun yani esnek çalışma koşullarında çalışan kadın oranı ülkemizde toplam kadın işgücününün %37'sini oluşturmaktadır.

Kadın işgücününün halen en yoğun olduğu sektör tarım sektörüdür. 1999 yılı verilerine göre kadınların %66.3'ü tarım kesiminde çalışmaktadır. Tarımda gizli işsiz, yani ücretsiz aile işçisi konumunda olup, sosyal güvenceden de yoksun olarak çalışmaktadır. Üstelik ücretsiz aile işçiliği kadınlar için esas istihdam biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım sektöründe çalışan her 100 kadının 60'ı ücretsiz aile işçisi konumundadır. Hizmet sektörü %22.4 ile kadınların en çok istihdam edildikleri ikinci sektördür ve bu sektörde son yıllarda kadın lehine önemli artışlar kaydedilmiştir. Bu artış, hem bu sektör kapsamına giren iş alanlarının genişlemesiyle hem de bu sektördeki bazı işlerin "kadın işleri", "kadına uygun iş alanları" olarak değerlendirilmesi ile açıklanabilir. Hizmetlerde kadın istihdamının yapısında yaşanan gelişmelere ve dönüşümlere bakarak bu sektörün gelecekte de kadınlar için sanayiden daha geniş imkanlar sunabilecek bir sektör olacağı söylenebilir.

Diğer bir sektör olarak karşımıza çıkan sanayi sektörününün bir kısmında koruyucu yasalardan dolayı kadın işgücü istihdamı engellenirken bir kısım işlerde sosyal nedenlerle kadınlara kapalı kalmaktadır. 1999 yılında sanayi sektöründe kadın işgücü %11.3 oranında yer almıştır. Kadın emeğinin "ucuz" emek oluşu, tekstil,

hazır giyim, gıda ve tütün gibi emek yoğun sanayi dallarında daha fazla tercih edilmesine neden olmaktadır.

Özellikle imalat sanayisinde, kadın işgücünün teknolojik donanımına uyum gösterecek yeterli bilgiye, eğitime sahip olmamasının yanı sıra cinsiyetçi yaklaşım nedeniyle kadın emeği ikincil konumda görülmektedir.

Son yıllarda yaşanan ekonomik bunalım iş hacmini daraltmış, işsizliği artırmış ve ailelerin gerçek gelirlerini büyük oranda düşürmüştür. 1980-88 arası işçi ücretleri 19 katı ve memur ücretleri 23 katı artarken, fiyatlar 32 katı artmıştır. Bu durum çalışanlar için daha fazla çalışmayı zorunlu hale getirmiştir. Daha önce çalışmayan çocuklar, işsizler, yaşlılar, emekliler ek gelir kazanma yollarını aramaya başlamışlardır. Kadınlar formal sektörden, informal sektör işlerine yönelmişlerdir. Ev dışında hizmetçilik, çocuk bakıcılığı yapan, temizlik işlerinde çalışan kadın sayısını artırmıştır. Bazı kadınlar, kara sanayide asgari ücretten de düşük ücretler ile çalışmayı kabul etmek zorunda kalmışlardır. Enflasyonun gecikmeli etkileri dikkate alındığında gelir azalmaları, önümüzdeki dönemlerde daha da bir şiddetlenecek ve yoksullaşma ivmesi artacaktır.

Kadınların daha uzun süreli çalışıp erkeklerden az ücret aldıkları ise artık sır değildir. Sosyal güvenlik hakkına sahip kadınların oranı ise % 27'dir. Kadınlar erkeklerle aynı işi yapmalarına rağmen aynı ücreti alamamaktadır. 2001 yılı SSK verilerine göre, kadınlar ortalama %12 az ücret almaktadırlar. Örneğin en yoğun kadın emeğinin olduğu işkollarından giyim, hazır dokuma, eşya sanayisinde erkeklerden %12 az kazandıkları görülmektedir.

Türkiye'de kamu yönetimi reformu ile birlikte eğitim, sağlık gibi hizmet alanlarını piyasa koşullarına açma girişimleri hızlanmıştır. Böylelikle sosyal devlet vatandaşlarına karşı yerine getirmesi gereken yükümlülüklerden kurtulmuş olacaktır.

Kamu hizmetlerinde eğitim ve sağlık kadının en çok istihdam edildiği alanlardır. Kadınların geleneksel rollerinin bîr uzantısı olarak görülen bu alanlarda, toplumsal şartlanmanın da etkisiyle çok sayıda kadın çalışmaktadır. Ancak yapılacak yerel yönetimler yasa-sı değişikliği ile eğitim ve öğretim işlerinin "organizasyonu" yerel-lere devredilecek ve yerel yönetimler personeli sözleşmeli istih-dam edecektir. Sözleşme süresi en az 6 ay, en fazla bir yıl olarak düzenlenecektir. Sözleşme zamanı işverene başvuran bir kadın ve bir erkek aday söz konusu olduğunda, işveren erkeği tercih ede-cektir. Kadının hamile kalma olasılığı, özel günleri, ev ve aile so-rumlulukları nedeniyle daha fazla izin kullanma olasılığı tüm dünyadaki örneklerde olduğu gibi bu tercihte belirleyici olacaktır. Bu güne kadar kamu çalışanları için 657'nin sunduğu iş güvenliği, kamuda istihdam edilen kadınlar için de bir güvence oluşturu-yordu. Serbest piyasanın çalışma koşullarına tabi olan işçi kadın-lar için söz konusu olan sorunlar bu kez kamu emekçisi kadınlar için de gündeme gelecektir, iş güvencesi tüm kamu çalışanları için ortadan kalkarken, kadın emekçiler daha da dezavantajlı du-ruma düşecektir. Bunlar kehanet ya da paranoya değildir. Çünkü bugüne kadar yaptıkları bundan sonra yapacaklarının garantisidir.

Kamuda sözleşmeli istihdam kamu hizmetlerinin alınır satılır bir mal, kamu çalışanlarının da tüccar yapılmasıdır. İş gücünü zayıf-latmadığı, verimi azaltmadığı sürece, annelik hakkı uluslar arası çalışma normlarınınca da kabul edilen bir haktır. Sözleşmeli çalışan bir eğitim emekçisi annelik görevlerini yerine getirmek istediğin-de, performans kriterlerine göre dezavantajlı duruma düşecektir. Benzer biçimde kadınların biyolojik temelli özel günleri onların çalışma verimliliklerini etkilediği oranda, rekabete dayalı istih-damda, kadınların tercih edilmemesini getirecektir. Birim zaman-da en iyi hizmeti üretmek için yapılan bir düzenlemede bu kaçınılmazdır. Elbette bu durumda ya bekar kadınlar ya da erkekler

tercih edilecektir. Serbest piyasanın gereği budur, bu tür düzenlemeler kapitalizmin mantığına da son derece yakışan düzenlemelerdir.

Türkiye'de okur-yazar olmayan nüfusun %66'sını kadınlar oluşturmaktadır. Öte yandan eğitimsiz kalan kesimin ağırlıklı olarak kadınlardan oluştuğu da bir gerçektir. Zaten uzun bir süredir devlet okulları, yani yoksul halk çocuklarının, gençlerin girebildikleri okullar, kayıt parası ödememenin de ötesinde bir tür soyguna dönüşmüştür. Böyle bir soygunda elbette ki kız çocukların okullaşma oranı erkek çocuklardan düşük olacaktır. Öte yandan Toplam Kalite Yönetimi ile "yoksul okul", "zengin okul" gibi ayrımlar keskinleşecek, yoksulların okuma hakkı ellerinden bir kere daha alınacak ve daha da kalitesiz eğitime mahkum olacaklardır. Bu durum ise parasız, demokratik, bilimsel, anadilde eğitim mücadelesi veren sendikalı eğitim emekçilerinin örgütlerini işlevsiz kılacaktır.

Sosyal devlet koşullarında kazanılmış bütün hakların bir bireri alındığı, artık yeni haklar elde etmekten çok, varolan haklarını koruma sınırındaki işçi sınıfı ve emekçiler için küreselleşmenin anlamı, sefalettir. Geleceğimiz ve ruh sağlığımız tehdit altında. Gazetelere yansıyan haberler son zamanlarda yoğun olarak kadınlarda görülen panik atağın arttığı yönünde. Kapitalizm özü gereği rekabeti tehdit ile beslemekte. Her an işinizi kaybedebilirsiniz. Yoğun çalışma koşulları yetmezmiş gibi yarın ne olacağını bilememek, yaşam güvencesini yitirmek dayanışmayı kaybetmek, yalnızlaşmak, kişiliksizleşmek, kimliksizleşmek!

Emekli Sandığı rakamlarına göre ülkemizde de hizmet sektöründe kadın oranının yükseldiği ancak sorunlarının da buna paralel büyüdüğü bilinmektedir, iş yerinde yaşanan cinsiyet ayrımcılığı, işsizlik korkusu, iş güvencesinin olmaması, çalışma saatlerinin uzunluğu, evdeki hasta, çocuk ve yaşlılar için yeterli izin alamama, ücret eşitsizlikleri, iş yerinde çalışanların yönetime katılama-

ması, doğum izinlerinin yetersizliği, kreş ve servis sorunu, mesleki yükselme ve terfilerdeki eşitsizliklere karşı örgütlü mücadeleye daha çok kadın emekçinin kazanılması ve kadınların sendikal hareket içinde daha aktif yer alması için olanakların yaratılması gerekmektedir. Bugün her zamankinden daha fazla dayanışmaya ve örgütlenmeye ihtiyacımız var.

SENDİKAYA YÖNELİK ÖNERİLER

- 1 - Dış borçlar iptal edilmeli, kaynakların yoksullar ve kadınlar için kullanılmasına yönelik kampanyalar yürütülmelidir.
- 2- Cinsiyetçi işbölümüne hizmet eden yasal düzenlemelerin kaldırılması yönünde hükümetler zorlanmalı, cinsiyetçi iş bölümünün pekişmesine hizmet eden ataerkil anlayışın sarsılmasına yönelik bilinç yükseltici eğitim çalışmaları yapılmalıdır.
- 3- Kayıt dışı sektörlerde (eve iş verme, evde hizmetçilik, çocuk bakıcılığı, işyerlerinin temizliği) uygulanan yeni emek kullanımına ilişkin koruyucu yasaların çıkarılması ve çalışanların sosyal güvenceye kavuşturulması konusunda politikalar geliştirilmeli, bu politikalara uyulması konusunda hükümetler zorlanmalıdır.
- 4- Kayıt dışı ve düzensiz olan alanlarda çalışan kadınların sendikal alanda örgütlenmesi konusunda politikalar geliştirilmelidir.
- 5- Gizli işsiz, ücretsiz aile işçisi konumunda, sosyal güvenceden yoksun olarak tarımda çalışan kadınların emeğinin görünür kılınmasına ilişkin tarım alanında reform politikaları geliştirilmelidir.
- 6- Kadının ev içi üretimin görünür kılınması konusunda politikalar geliştirilmelidir.
- 7- Kadın emeğinin ikincil ve geçici emek olarak görülmesini engelleyecek politikalar geliştirilmelidir.

- 8-Çalışma hayatı ile ilgili yasalar konusunda, hükümetlerin uluslararası normlara uymaları zorlanmalıdır.
- 9- Kadın istihdamının sağlanması ve artırılması için eşit ve parasız eğitim olanaklarının hızlandırılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.
- 10-Kadınları politikaya özendirici bilinç yükseltici eğitim çalışmaları yapılmalıdır.
- 11-Özelleştirmelere karşı ulusal ve uluslar arası düzeyde mücadele örgütlenmelidir.
- 12- Nükleer enerji projelerinin sınırlandırılmasına yönelik eylem politikaları geliştirilmelidir.
- 13- Kitlese imha silahlarının üretiminin durdurulması, varolan silahların çevreye zarar vermeyecek şekilde imha edilmesi yönünde çevre örgütleriyle ortak mücadele yürütülmelidir.
- 14- Askeri harcamalara ayrılan kaynaklar eğitim ve sağlık sektörüne, kültürel ve çevresel kaynaklara aktarılmalıdır.
- 15- Ekolojik tahribata neden olan ve silah tekellerini besleyen çokuluslu şirketlerin ürünlerinin boykot edilmesi konusunda kampanyalar düzenlenmelidir.
- 16- İhtiyaç fazlası aşırı üretim ve gereksiz tüketimin sınırlandırılması konusunda toplumu bilinçlendirici çalışmalar yürütülmelidir.
- 17-Yerel yönetimlere bağlı istihdam alanlarında cinsiyetçi olmayan istihdam politikalarının uygulanması yönünde çalışmalar yürütülmelidir.
- 18- Kadınlara yerel yönetimler veya farklı vakıf ve kuruluşlar tarafından küçük çaplı fonlar veya krediler verilerek iş alanları oluşturmaları yönünde baskı unsuru oluşturulmalıdır.
- 19-Yerel yönetimlerce psikolojik danışma merkezleri ile kadın sığınma evleri açılması yönünde destek projeleri geliştirilmelidir.

- 20- Ev işlerinin yere! yönetimler tarafından toplumsallaştırılmasının sağlanması konusunda destek projeleri üretilmelidir.
- 21-15 yıllık savaş sonucunda oluşan kent yönelimli göçün yarattığı tahrip edilmiş ve sokaklara kaydırılmış çocuklara yönelik rehabilitasyon çalışmalarının yapılması, sosyal, kültürel faaliyet ve eğitim alanlarının geliştirilmesinin sağlanması için politikalar üretilmeli, hükümete yönelik baskı mekanizmaları geliştirilmelidir.
- 22- Toplumsal ve ekonomik karar alma mekanizmaları, kitlelerin yiyecek, barınma, sağlık, eğitim, sıhhi yaşam koşulları, kültürel gelişim gibi gereksinimlerini içerecek biçimde demokratikleştirilmesi yönünde mücadele verilmelidir.
- 23- Görsel ve yazılı medyanın şiddet içeren yayınlarına ilişkin kontrol mekanizmaları geliştirilmelidir.
- 24- Medyada kadın aleyhine işleyen cinsiyetçi tutuma karşı ortak mücadele yürütülmelidir.
- 25-Cinsel, sınıfsal, dinsel, etnik, kültürel v.b. ayrımcılıkların önlenmesi yönünde politikalar geliştirilmelidir.
- 26- Zorunlu nüfus planlaması uygulamaları insan haklarına aykırıdır. Bu çerçevede tüm aile planlaması uygulamaları anne ve babaların dilediklerince çocuk sahibi olma haklarına saygı gösterilmesi çerçevesinde doğum kontrol yöntemlerini içeren yaygın eğitim programları, doğum kontrol araçları ve kürtaj olanaklarının devlet tarafından ücretsiz olarak sağlanması yönünde çalışmalar yürütülmelidir.
- 27- Doğum kontrolü uygulamalarının kadın sağlığı açısından önemi göz önünde bulundurularak söz konusu uygulamaların erkeği de kapsayacak biçimde geliştirilmesinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

- 28- Küreselleşmeden negatif etkilenen toplumsal grup veya kesimlerin, küreselleşme karşıtı hareketlerle dayanışma ve işbirliği yükseltilmelidir.
- 29- Demokratikleşmeye hizmet eden yasal düzenlemelerin takip edilmesi ve tüm toplumsal yaşam alanlarında, ana dil kullanımının önündeki engellerin kaldırılması yönünde çaba sarf edilmelidir.

HAZIRLAYANLAR:

Adıyaman Eğitim-Sen Şubesi, Kadın Kurultayı Komisyonu,
Ankara 1 Nolu Şube, inci TOKTAŞ,
Çorum Eğitim-Sen Şubesi, Kadın Komisyonu
Diyarbakır Eğitim-Sen Şubesi, Kadın Komisyonu,
Gebze Eğitim-Sen Şubesi, Gülsüm KÖSE, Kadın Eğitimci,
Hatay Eğitim-Sen Kadın Komisyonu
istanbul Eğitim-Sen 3 Nolu Şube, Kadın Komisyonu,
istanbul Eğitim-Sen 5 Nolu Şube, Sevim YILDIZ, Gönül DEMİRCİ,
istanbul Eğitim-Sen 8 Nolu Şube, Efrus KIVAN, Kadın Komisyonu,
izmir Eğitim-Sen 2 Nolu Şube, Belgin Aksoy, Şube Kadın Sekreteri,
izmir Eğitim-Sen 6 Nolu Şube, Kadın Sekreterliği,
Kocaeli Eğitim-Sen Şubesi, Kadın Komisyonu,
Konya Eğitim-Sen Şubesi, Kadın Kurultayı Komisyonu
Mardin Eğitim-Sen Şubesi, Özlem UÇAR, Kadın Sekreteri,
Mersin Eğitim-Sen Şubesi, Rağşan İNAL, Hatun KONAK, Sevgi YILMAZ,
Samsun Eğitim-Sen Şubesi, Nevin DEMİR, Kadın Komisyonu,

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Yeni Üretim Süreçleri ve Kadın Emeği, T .C. Başbakanlık Kadın statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1999. İstanbul
2. Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş, TÜSİAD, Aralık 2000. İstanbul
3. Seyhan Erdoğan, Küresel Kapitalizm ve Kadın, Kızılıık/Nisan, 2001
4. Lubers, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Derleyen Veysel Bozkurt.
5. (Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Aysel Tokol, Küreselleşme ve Endüstri İlişkilerine Etkisi,
6. Meryem Koray, "21. yy'dan Beklentiler: Gerçek Bir Küresel Toplum Olma Hayali Olabilir mi?", MESS Mercek Dergisi,
7. Gülten Kazgan, Yeni Ekonomik Düzende Türkiye'nin Yeri, İstanbul, Altın Kitaplar yayınevi, 1995.

8. Koray, "Küreselleşme İlerlerken Gerileyenler", İktisat Dergisi,
9. Samir Amin, Andre G. Frank, Naom Chomsky, Düşük Yoğunluklu Demokrasi, Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler, Çev. Ahmet Fethi, 2.bs. İstanbul, AlanYayıncılık, 1995
10. www.birlesiknrietal.org "8 Mart Gelirken Kadın Çalışanların Durumu"
11. Evrensel Kültür, Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi, Temmuz 2002, Sayı: 127, S.8, Doğa Basın Yayın,
12. "Eve Ne Oldu?- Nuray Saicar"
13. Doç.Dr. Yüksel AKKAYA; Evrensel KÜLTÜR Dergisi; sayı 138
14. Doç. Dr. Sezgin Kızılçelik; Küreselleşme ve Sosyal Bilimler, Anı yayıncılık, Eylül 2001 S. 3
15. Agy. S.1S
16. Evrensel Gazetesi, 26.11.2001, Prof.Maria Mies' le söyleşi. "Alternatif İşçi Sınıfının Elindedir."
17. "Petrol-İş Yayınları, Nisan 95 'EsneklikYa da Emek Piyasasının Küreselleşmesi' Prof. Dr. Meryem KORAY, s.747
18. Küreselleşme ve Üçüncü Dünya Sendikaları, Hızlı Ekonomik Değişimin Getirdiği Sorunlar; Türk Harb-İş Sendikası. Derleyen: Henk Thomas .Eylül 1999, S. 59 Henk Thomas, ER. Rawaswamy, Amrita Chhacchi, Michel Hendriks
19. www.antimai.org - Doç. Dr. Neşe Özgen, Küresel Dünyada Konfeksiyon İşçisi Kadınlar "1998 yılı " Türkiye, İtalya ve İngiltere' de Karşılaştırmalı Bir Çalışına: Fasonda Konfeksiyon Gücü"
20. Küreselleşme ve Üçüncü Dünya Sendikaları, Hızlı Ekonomik Değişimin Getirdiği Sorunlar; Türk Harb-İş Sendikası. Derleyen: Henk Thomas .Eylül 1999, S.58- 59 Henk Thomas, ER. Rawaswamy, Amrita Chhacchi, Michel Hendriks
21. Prof.Dr. Birgül Ayman Güler, Değişim Sürecinde Kamu Hizmetleri ve Sendikal Politikalar, KESK
22. Agy, Prof.Dr. Birgül Ayman Güler
23. Lenin , Devlet ye Devrim
24. Agy, Prof.Dr. Birgül Ayman Güler
25. Serol TEBER, Toplama Kampları Sendromu ve Ruhun Ölümü
26. Küreselleşme ve üretim sürecince teknolojinin rolü.Umut yayımcılık. Ferhat Ali
27. "Kullanılıp atılanlar"Küresel ekonomide yeni kölelik. Kevin Bales
28. Gazete, dergiler: Yeni Demokrasi yolunda İşçi-köylü, Sınıf teorisi,Yeniden Atılım, Halk için Devrimci Demokrasi, Kadın Baharlaşması.